

Górski, Karol

"Mikołaj Kopernik", Jerzy Dobrzycki,
Leszek Hajdukiewicz, [w:] "Polski
słownik biograficzny", T. 14,
Warszawa-Wrocław-Kraków 1968 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/2, 368-369

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

szego kondensatora), dokonanego niezależnie od przeprowadzonych prawie w tym samym czasie w Lejdzie doświadczeń Musschenbroeka.

Książka, napisana w sposób popularny, przeznaczona jest głównie dla szerokich kręgów młodzieży interesującej się dziejami elektrotechniki. Jej zaletą jest bieżąca narracja oraz syntetyczne przedstawienie głównych kierunków działalności i zasług prezentowanych ludzi. W tym ujęciu i w tym zakresie książka nie ma konkurenta w literaturze polskiej.

Praca S. Weinfeldta nasunęła jednak pewne uwagi natury porządkowej i wydawniczej. Tak np. niezrozumiałym jest brak podobizn rysunkowych niektórych osób (np. Bairda, Biernackiego, Podoskiego) oraz brak indeksu osób wymienionych w tekście. W tego typu wydawnictwie pożądana też byłaby tablica chronologiczna odkryć i wynalazków⁷. Pewne refleksje budzi niejednorodność brzmienia i pisowni niektórych imion i nazwisk w stosunku do form przyjętych w rozpowszechnionej literaturze. Tak np. obok brzmienia: Heinrich Friedrich Emil Lenz należało podać: Emilij Christianowicz Lenc, obok: Moritz Hermann Jacobi — Boris Siemienowicz Jakobi, a obok: Michael Idvorsky Pupin — Mihajlo Idvorski Pupin. Omyłkowo rozwinięto skrót AEG (s. 133): zamiast Allgemeine Elektrische Gesellschaft powinno być Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft.

Jerzy Kubiatowski

Jerzy Dobrzycki i Leszek Hajdukiewicz, *Mikołaj Kopernik*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 14. Warszawa—Wrocław—Kraków 1968, ss. 3—16.

Napisanie artykułu biograficznego o postaci dobrze znanej i sławnej, opracowywanej przez wielu uczonych, jest rzeczą trudną. Genialność Kopernika narzucała się od kilku setek lat badaczom piszącym jego bibliografię i literatura, która do tej pory narosła, jest naprawdę ogromna. Albo więc trzeba napisać krótką wzmiankę, albo spróbować dać zarys obecnego stanu badań. Autorzy artykułu obrali tę drugą drogę.

Stanęły przed nimi liczne trudności: np. jak ująć zagadnienia sporne a dotychczas niezupełnie wyjaśnione, oraz jak potraktować bibliografię, która może być podana tylko w wyborze, dla zasygnalizowania czytelnikowi, gdzie może zdobyć wstępne wiadomości o interesujących go problemach.

Kwestie sporne nie mogą być w artykule *Słownika* przedmiotem dyskusji ani krytycznych uwag, gdyż mija się to z założeniami wydawnictwa. Z drugiej strony, czytelnik może odczuć niedosyt, jeżeli nie uzyska informacji, na czym polega spór i kto reprezentuje sprzeczne stanowisko. Jeszcze trudniejszy jest wybór danych bibliograficznych. Należało wskazać podstawową *Bibliografię kopernikowską* Henryka Baranowskiego, a równocześnie przytoczyć główne pozycje przesadzające sprawy sporne lub reprezentujące główne kierunki rozbieżnych interpretacji.

Autorzy artykułu dali dokładny obraz dzisiejszego stanu badań, do którego — od chwili ukazania się artykułu — niewiele można dodać. Podając natomiast zagadnienia sporne, nie uwzględnili głównych kierunków interpretacji i autorów, którzy je reprezentują.

Tak np. sprawa szkoły, do której chodził młody Mikołaj, jest dotąd przedmiotem dyskusji i należało podać nazwiska autorów przy referowanych w biogramie odmiennych poglądach. Nie zasygnalizowano spornej sprawy daty powstania pierwszego zarysu nauki Kopernika.

⁷ Tablica taka (*Przegląd wydarzeń w dziejach inżynierii*) znajduje się np. w pracy: B. Orłowski, *Poczet wielkich inżynierów lądowych i wodnych*. Warszawa 1966, ss. 123—148.

Dalej: zagadnienia stosunku Kopernika do Kościoła i zatargu z Dantyszkiem — któremu część badaczy przypisuje, jak można sądzić, zbyt wielkie wymiary — nie zostały dostatecznie sprecyzowane. Dantyszek nie był postacią demoniczną ani uosobieniem sił wrogich Kopernikowi (stanowisko takie podzielał m. in. Edward Rosen w odczycie warszawskim w lipcu 1969 r.¹). Był to człowiek płytki, ale zbyt inteligentny, by nie ulec na dłuższą metę urokowi myśli Astronoma. Nie zostały też podane nazwiska autorów piszących o postaci satyryka wyśmiewającego Kopernika, Wilhelma Gnaphaeusa, który ma swych obrońców i oskarżycieli².

Nie naświetlono sprawy stosunku Kopernika do krewnych i opuszczenia dworu wuja-biskupa, z czym wiąże się nieobecność Astronoma przy jego łożu śmierci, co można obecnie udowodnić źródłami. Pominięto kwestię autorstwa poematu *Sep-tem sidera*, przesadzoną w sensie negatywnym przez Jerzego Krókowskiego, ale podtrzymywaną ostatnio przez Edmunda Słuszkiewicza, który uważa ją za otwartą³.

Rozbieżne zdania co do daty powstania portretów Astronoma także nie zostały przytoczone, w szczególności ostatni głos Leonarda Torwirta⁴, który na podstawie analizy technologicznej sądzi, iż portret toruński jest oryginałem pochodzącym z początków XVI w. — co należało zasygnalizować.

Jest jasne, że biogram nie zamyka dyskusji nad lokalizacją kurii, obserwatorium i miejsca pochowania Kopernika, nad czym pracuje obecnie Jerzy Sikorski z Olsztyna. Nowe wyniki, do których doszedł, wywołają na pewno spory.

Problem bibliografii w omawianym artykule nie został pomyślnie rozwiązany. Baranowski nie figuruje w wykazie bibliograficznym i tuła się w tekście: należało zrobić odwrotnie. W tekście natomiast rozszano sporo zapisek bibliograficznych, które powinny być na końcu, w zestawieniu drukowanym *petitem*. Bibliografia nie omawia portretów astronoma, które są jedyną podstawą do rozpoznania jego typu antropologicznego, co przecież nie jest bez znaczenia: w epoce hitleryzmu nigdy nie ogłoszono go za nordyka. Spośród mniejszych usterek skorygować trzeba pisownię miasta Łasina (błędnie Łaszyn).

Biogram Kopernika, mimo wysuniętych tu uwag krytycznych, spełnia jednak w zasadzie zadanie informacyjne, a to jest jego głównym celem. Autorzy przezwyciężyli główne trudności na obranej przez siebie drodze i dali materiał, dla *Słownika* właściwy.

Karol Górski

Roland H. Bainton, *Erasmus of Christendom*. Charles Scribner's Sons, New York 1969, ss. XII + 308, ilustr. 62.

Książka stanowiąca rozszerzoną wersję wykładów w Princeton (wygłosił je autor w lutym 1967 r.), powstała w związku z Rokiem Erazma, obchodzonym w niektórych krajach w 1966 r., a w innych — w 1969 r. Sytuacja ta wynika z braku pewności co do dokładnej daty urodzin Erazma, gdyż nie wiadomo, czy urodził się

¹ Por. sprawozdanie z pobytu E. Rosena w Polsce w niniejszym numerze „Kwartalnika”, s. 437. (Przypis redakcji).

² Por. notatkę informacyjną na ten temat w „Kwartalniku”, nr 1/1970, ss. 193—194.

³ E. Słuszkiewicz, *Kopernikowe „Siedem Gwiazd” i ich losy*. „Nowa Przeszłość”, t. 25, 1966, ss. 83—110.

⁴ L. Torwirt, *Zagadnienie autentyczności portretu Mikołaja Kopernika, znajdującego się w Muzeum Pomorskim w Toruniu*. „Ochrona Zabytków”, nr 1/1953, ss. 40—46.